

**Кравцова Н. М.**

**К77** Українська мова. 3-й клас. I семестр за підручником М. С. Вашуленка, О. І. Мельничайко, Н. А. Васильківської) / Н. М. Кравцова, О. Д. Придаток. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 262, [2] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»)

ISBN 978-617-00-3114-3.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентнісно орієнтованих уроків української мови у 3-му класі (I семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником М. С. Вашуленка, О. І. Мельничайко, Н. А. Васильківської (К. : Видавничий дім «Освіта», 2013).

Зміст конспектів уроків дібраний із метою формування в учнів *предметних компетентностей* (формування мовних знань та вмінь; формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності) та *ключових компетентностей*, зокрема: комунікативної (здатність успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування; пізнання навколишнього світу; розв'язування життєво важливих завдань); *соціокультурної* (загальнокультурний розвиток учнів; адаптація їх до життя в певному соціальному середовищі; громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання); *уміння вчитися* (здатність організувати свою навчальну діяльність; формування почуття відповідальності за виконане завдання; готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її), а також *інформаційної, громадянської, здоров'язберезувальної* компетентностей.

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дадуть змогу вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани-конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

## ЗМІСТ

<b>Орієнтовне календарно-тематичне планування</b> . . . . .	5
<b>Мова і мовлення</b> . . . . .	7
Урок 1. Розширення відомостей про мову як засіб людського спілкування . . . . .	7
Урок 2. Державна і рідна мова . . . . .	13
Урок 3. Культура усного і писемного мовлення. Вимова і написання слова <i>сантиметр</i> . . . . .	18
Урок 4. Слова ввічливості, їхнє вживання в різних ситуаціях. Вимова і написання слова <i>вдячний</i> . . . . .	24
<b>Текст</b> . . . . .	28
Урок 5. Розширення уявлень про текст та його будову. Вимова і написання слова <i>гармонія</i> . . . . .	29
Урок 6. Уявлення про змістовий зв'язок між частинами тексту. Вимова і написання слова <i>асфальт</i> . . . . .	35
Урок 7. Спостереження за найголовнішими ознаками художніх текстів . . . . .	40
Урок 9. Спостереження за найголовнішими ознаками наукових та науково-популярних текстів . . . . .	43
Урок 10. Спостереження за найголовнішими ознаками ділових текстів. Вимова і написання слова <i>приятний</i> . . . . .	47
Урок 11. Привітання, запрошення, листи . . . . .	52
Урок 12. Текст-розповідь. Характерні ознаки тексту-розповіді. Тема і мета тексту-розповіді . . . . .	57
Урок 13. Текст-опис. Характерні ознаки тексту-опису. Тема і мета тексту-опису . . . . .	62
Урок 14. Текст-міркування. Текст-есе. Характерні ознаки тексту-міркування та тексту-есе. Тема і мета тексту-міркування та тексту-есе . . . . .	67
Урок 15. План тексту. Поділ тексту на логічно завершені частини за планом і без нього. Складання плану прочитаного тексту . . . . .	73
Урок 17. Абзац. Роль абзаців у тексті. Необхідність дотримання абзаців під час оформлення творчих завдань, переказів . . . . .	78
Урок 18. Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті, вироблення вміння використовувати їх у власних висловлюваннях. . . . .	84
<b>Речення</b> . . . . .	90
Урок 20. Аналіз контрольної роботи. Закріплення й узагальнення вивченого про речення в 1–2-х класах . . . . .	90
Урок 21. Речення за метою висловлювання . . . . .	96
Урок 22. Речення, різні за інтонацією ( <i>окличні та неокличні</i> ) . . . . .	101
Урок 23. Інтонавання речень під час голосного читання, зв'язних висловлювань та усного діалогу . . . . .	107
Урок 25. Використання різних видів речень у висловлюваннях, створених на основі навчальних ситуацій. Розділові знаки в кінці речень . . . . .	112
Урок 26. Звертання, розділові знаки при них. Використання у ролі звертань форм кличного відмінка. Вимова і написання слова <i>горизонт</i> . . . . .	117
Урок 27. Виділення звертань в усному мовленні паузами, а на письмі — розділовими знаками ( <i>практично</i> ) . . . . .	121
Урок 28. Головні члени речення ( <i>підмет і присудок</i> ) . . . . .	125
Урок 29. Зв'язок слів у реченні. Вимова і написання слова <i>вокзал</i> . . . . .	130

Урок 30. Поняття про словосполучення. Головне і залежне слово у словосполученні . . . . .	136
Урок 31. Встановлення смислових і граматичних зв'язків між словами в реченнях . . . . .	141
Урок 33. Побудова речень. Поширення речень за питаннями . . . . .	145
<b>Слово. Значення слова . . . . .</b>	<b>149</b>
Урок 35. Значення слів, пряме і переносне значення . . . . .	149
Урок 36. Багатозначні слова . . . . .	154
Урок 37. Слова, що звучать однаково, але мають різні значення. Найуживаніші омоніми (без уживання терміну) . . . . .	159
Урок 38. Синоніми, добирання синонімів з метою увиразнення висловленої думки та уникнення невиправданих повторів того самого слова. Роль синонімів у тексті . . . . .	163
Урок 39. Антоніми . . . . .	168
Урок 41. Ознайомлення з найпоширенішими фразеологізмами. Вимова і написання слова <i>акваріум</i> . . . . .	173
Урок 42. Культура мовленого слова. Вимова і написання слова <i>гриміти</i> . . . . .	178
<b>Будова слова . . . . .</b>	<b>182</b>
Урок 44. Аналіз контрольної роботи. Роль закінчення як частини слова, за допомогою якої змінюється форма слова (без уживання терміну) на прикладах із різних частин мови . . . . .	182
Урок 45. Поняття про основу слова. Вимова та написання слова <i>милосердний</i> . . . . .	188
Урок 46. Корінь. Спільнокореневі слова. Вимова і написання слова <i>минулий</i> . . . . .	192
Урок 47. Розрізнення спільнокореневих та різнокореневих слів . . . . .	197
Урок 49. Чергування голосних [о], [е] з [і] у корені слова. Вимова і написання слова <i>пиріг</i> . . . . .	202
Урок 50. Чергування приголосних [г], [к], [х] — [ж], [ч], [ш] — [з], [ц], [с] у коренях слів. Вимова і написання слова <i>тривога</i> . . . . .	207
Урок 51. Вимова і написання слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, що перевіряються наголосом. Поняття «орфограма». Вимова і написання слова <i>черемха</i> . . . . .	212
Урок 52. Вимова і написання слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, що не перевіряються наголосом. Робота з орфографічним словником. Вимова і написання слів <i>президент,</i> <i>директор, апетит, депутат</i> . . . . .	217
Урок 53. Поглиблення знань про дзвінки та глухі приголосні ( <i>парні й непарні</i> ). Вимова і написання слова <i>велосипед</i> . . . . .	223
Урок 54. Вимова і написання слів із дзвінками приголосними в кінці та середині слів перед глухими. Правило перевірки написання слів типу <i>просьба, боротьба, кігті, нігті.</i> Вимова і написання слова <i>апельсин</i> . . . . .	228
Урок 57. Префікс. Словотворча роль префіксів. Вимова і написання слова <i>криниця</i> . . . . .	233
Урок 58. Творення слів з найуживанішими префіксами, складання з ними словосполучень і речень . . . . .	237
Урок 59. З'ясування значення слів з різними префіксами . . . . .	242
Урок 60. Префікси, співзвучні з прийменниками ( <i>спостереження за звучанням</i> <i>і написанням</i> ). . . . .	248
Урок 61. Правопис префіксів <i>роз-, без-</i> . Перенос слів із префіксами . . . . .	253
Урок 63. Спостереження за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня . . . . .	258
<b>Література та Інтернет-ресурси . . . . .</b>	<b>263</b>

## ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата
<b>Мова і мовлення</b>		
1	Розширення відомостей про мову як засіб людського спілкування	
2	Державна і рідна мова	
3	Культура усного і писемного мовлення. Вимова і написання слова <i>сантиметр</i>	
4	Слова ввічливості, їхнє вживання в різних ситуаціях. Вимова і написання слова <i>вдячний</i>	
<b>Текст</b>		
5	Розширення уявлень про текст та його будову. Вимова і написання слова <i>гармонія</i>	
6	Уявлення про змістовий зв'язок між частинами тексту. Вимова і написання слова <i>асфальт</i>	
7	Спостереження за найголовнішими ознаками художніх текстів	
8	Урок розвитку зв'язного мовлення	
9	Спостереження за найголовнішими ознаками наукових та науково-популярних текстів	
10	Спостереження за найголовнішими ознаками ділових текстів. Вимова і написання слова <i>приятний</i>	
11	Привітання. Запрошення. Листи	
12	Текст-розповідь. Характерні ознаки тексту-розповіді. Тема і мета тексту-розповіді	
13	Текст-опис. Характерні ознаки тексту-опису. Тема і мета тексту-опису	
14	Текст-міркування. Текст-есе. Характерні ознаки тексту — міркування та тексту-есе. Тема і мета тексту-міркування та тексту-есе	
15	План тексту. Поділ тексту на логічно завершені частини за планом і без нього. Складання плану прочитаного тексту	
16	Урок розвитку зв'язного мовлення	
17	Абзац. Роль абзаців у тексті. Необхідність дотримання абзаців при оформленні творчих завдань, переказів	
18	Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті, вироблення вміння використовувати їх у власних висловлюваннях	
19	Контрольна робота: письмовий переказ	
<b>Речення</b>		
20	Аналіз контрольної роботи. Закріплення й узагальнення вивченого про речення в 1–2-х класах	
21	Речення за метою висловлювання	
22	Речення, різні за інтонацією ( <i>окличні та неокличні</i> )	
23	Інтонування речень під час голосного читання, зв'язних висловлювань та усного діалогу	
24	Урок розвитку зв'язного мовлення	
25	Використання різних видів речень у висловлюваннях, створених на основі навчальних ситуацій. Розділові знаки в кінці речень	
26	Звертання, розділові знаки при них. Використання у ролі звертань форм кличного відмінка. Вимова і написання слова <i>горизонт</i>	
27	Виділення звертань в усному мовленні паузами, а на письмі — розділовими знаками ( <i>практично</i> )	
28	Головні члени речення ( <i>підмет і присудок</i> )	
29	Зв'язок слів у реченні. Вимова і написання слова <i>вокзал</i>	
30	Поняття про словосполучення. Головне і залежне слово у словосполученні	
31	Встановлення смислових і граматичних зв'язків між словами в реченнях	
32	Урок розвитку зв'язного мовлення	
33	Побудова речень. Поширення речень за питаннями	
34	Контрольна робота: діалог	
<b>Слово. Значення слова</b>		
35	Значення слів, пряме і переносне значення	
36	Багатозначні слова	

№ з/п	Тема уроку	Дата
37	Слова, що звучать однаково, але мають різні значення. Найуживаніші омоніми ( <i>без уживання терміну</i> )	
38	Синоніми, добирання синонімів з метою увиразнення висловленої думки та уникнення невиправданих повторів того самого слова. Роль синонімів у тексті	
39	Антоніми	
40	Урок розвитку зв'язного мовлення	
41	Ознайомлення з деякими найпоширенішими фразеологізмами. Вимова і написання слова <i>акваріум</i>	
42	Культура мовленого слова. Вимова і написання слова <i>гриміти</i>	
43	Контрольна робота: списування	
<b>Будова слова</b>		
44	Аналіз контрольної роботи. Роль закінчення як частини слова, за допомогою якої змінюється форма слова ( <i>без уживання терміну</i> ) на прикладах із різних частин мови	
45	Поняття про основу слова. Вимова і написання слова <i>милосердний</i>	
46	Корінь. Спільнокореневі слова. Вимова і написання слова <i>минулий</i>	
47	Розрізнення спільнокореневих та різнокореневих слів	
48	Урок розвитку зв'язного мовлення	
49	Чергування голосних [о], [е] з [і] у корені слова. Вимова і написання слова <i>пиріг</i>	
50	Чергування приголосних [г], [к], [х] — [ж], [ч], [ш] — [́], [і́], [é] у коренях слів. Вимова і написання слова <i>тривога</i>	
51	Вимова і написання слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, які перевіряються наголосом. Поняття «орфограма». Вимова і написання слова <i>черемха</i>	
52	Вимова і написання слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, що не перевіряються наголосом. Робота з орфографічним словником. Вимова і написання слів <i>президент, директор, апетит, депутат</i>	
53	Поглиблення знань про дзвінки та глухі приголосні ( <i>парні й непарні</i> ). Вимова і написання слова <i>велосипед</i>	
54	Вимова і написання слів із дзвінками приголосними в кінці та середині слів перед глухими. Правило перевірки написання слів типу <i>просьба, боротьба, кігті, нігті</i> . Вимова і написання слова <i>апельсин</i>	
55	Контрольна робота: перевірка мовних знань і вмінь	
56	Аналіз контрольної роботи. Урок розвитку зв'язного мовлення	
57	Префікс. Словотворча роль префіксів. Вимова і написання слова <i>криниця</i>	
58	Творення слів з найуживанішими префіксами, складання з ними словосполучень і речень	
59	З'ясування значення слів з різними префіксами	
60	Префікси, співзвучні з прийменниками ( <i>спостереження за звучанням і написанням</i> )	
61	Правопис префіксів <i>роз-, без-</i> . Перенос слів із префіксами	
62	Контрольна робота: диктант	
63	Аналіз контрольної роботи. Спостереження за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня	
64	Урок розвитку зв'язного мовлення	

*Примітка.* Кількість годин на вивчення кожної теми вчитель визначає самостійно, орієнтуючись на рівень підготовленості класу (*подане планування є орієнтовним*). Матеріали для уроків розвитку зв'язного мовлення та уроків корекції, контролю й оцінювання знань — в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

УРОК 1. РОЗШИРЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО МОВУ  
ЯК ЗАСІБ ЛЮДСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширювати уявлення учнів про мову як засіб людського спілкування; навчити розуміти і пояснювати, навіщо людині потрібна мова; розвивати мовлення; збагачувати словниковий запас школярів; виховувати зацікавленість до мови;
- **формування ключових компетентностей:**  
 уміння вчитися: учити орієнтуватися в часі, відведеному на виконання поставленого завдання;  
 загальнокультурної: учити шанобливо ставитися до минулого українського народу.

**Тип уроку:** урок вивчення нового матеріалу.

**Основні терміни і поняття:** мова як засіб спілкування.

**Обладнання:** презентація до уроку; картки для індивідуальної та парної роботи; смайлики (*веселий, засмучений, байдужий*).

Хід уроку

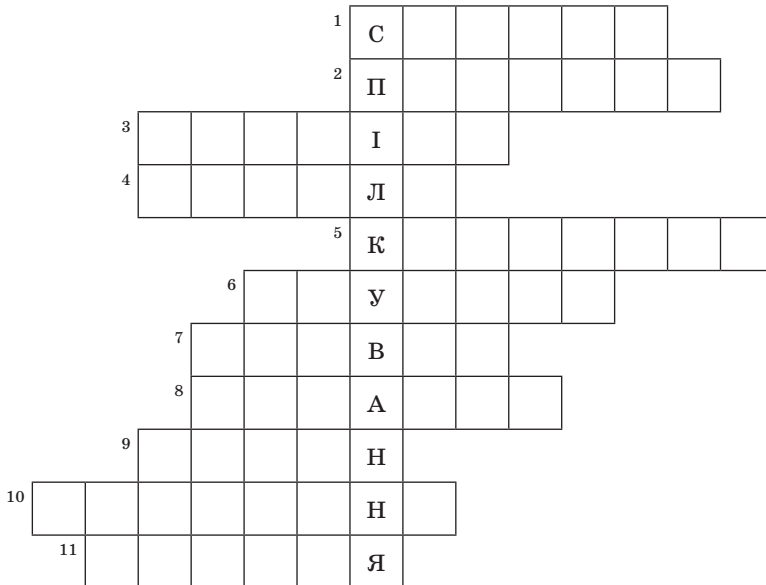
I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організація класу

2. Розгадування кросворда. Парна диференційована робота за вибором учнів

— У царстві мови я бачу дивні фігури, що складаються з квадратиків... Що це? (*Кросворди*)

— Отже, ми — над областю кросвордів. Завітаймо, розгадаймо? (*Так!*)



Варіант 1

Завдання:

1. седаре (*середа*)
2. милпока (*помилка*)

3. міведдь (*ведмідь*)
4. неляді (*неділя*)
5. кадарлен (*календар*)
6. нобукут (*ноутбук*)
7. верчет (*четвер*)
8. фаалвіт (*алфавіт*)
9. ванди (*диван*)
10. весерень (*вересень*)
11. вуцяли (*вулиця*)

### Варіант 2

#### Завдання:

1. Третій день тижня. (*Середа*)
2. Неправильність в обчисленнях, у написанні. (*Помилка*)
3. Великий хижий звір з густою бурою чи чорною шерстю. Живе у дрімучих карпатських лісах. (*Ведмідь*)
4. Останній день тижня. (*Неділя*)
5. Покажчик з послідовним переліком усіх днів року за місяцями й поданням інших відомостей, пов'язаних із цими днями. (*Календар*)
6. Переносний комп'ютер. (*Ноутбук*)
7. Четвертий день тижня. (*Четвер*)
8. Сукупність букв якої-небудь писемності, розташованих у встановленому порядку. (*Алфавіт*)
9. Рід великих м'яких меблів для сидіння і лежання. (*Диван*)
10. Перший місяць осені. (*Вересень*)
11. Простір між двома рядами будинків для їзди та ходіння. (*Вулиця*)
  - Яке слово нам принесли кросворди? (*Спілкування*)
  - Діти, спілкування — це найважливіше слово у царстві української мови. Візьмемо це слово у мандрівку.

### 3. Каліграфічна хвилинка

— Ознайомимося зі словом *спілкування* детальніше.

#### 1) Письмо з'єднань.

*с сс ссс С С Ссс*

*Сп сп пі іл лк ку ув ва ан нн ня спілкування*

#### 2) Завдання на вибір.

- Скласти звуко-буквену модель слова *спілкування*.
- Скласти речення зі словом *спілкування*.
- Гра «Найрозумніший». Змагання у парах.
  - Скільки букв у слові *спілкування*?
  - Скільки звуків у слові *спілкування*?
  - Чому букв у слові *спілкування* більше, ніж звуків?
  - Що особливого у написанні слова *спілкування*?
  - Назвіть букви у слові *спілкування*.
  - Скільки приголосних звуків у слові *спілкування*?
  - Назвіть приголосні звуки у слові *спілкування*.
  - Скільки голосних звуків у слові *спілкування*?
  - Скільки складів у слові *спілкування*?
  - Назвіть усі можливі випадки переносу в слові *спілкування*.
  - Чудово! Ви справжні знавці української мови!

## II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

### 1. Мотивація навчальної діяльності

— Навіщо нам спілкування?

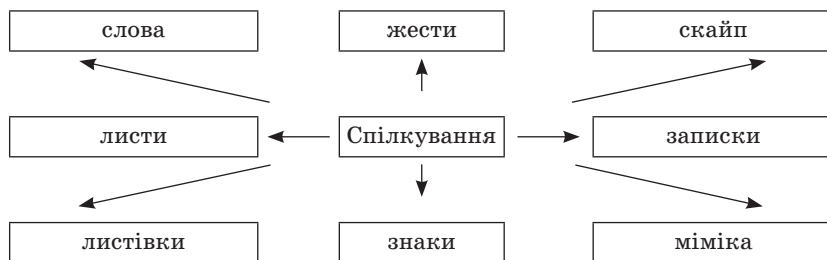
Пізнавать, творить, дерзати,  
Хочеться побільше взнати.  
Через слово, через мову,  
Нашу рідну, калинову,—  
Про планети і моря.  
Чому крутиться Земля?  
Чом ромашка спать лягає,  
Крига навесні скресає,  
Як обміряти фігури,  
Натюрморт писать з натури?

Як відправити листи,  
Щоб раділи я і ти?  
І які слова промовить  
В день народження матусі?  
Як есемес послати друзям,  
Вчитись говорить красиво  
Українською на диво!  
Спілкуватись означає жити,  
Помагать, прощать, дружити.

*Валентина Романова*

## 2. Актуалізація опорних знань учнів

Складання «асоціативного куща» до слова «спілкування»



## 3. Повідомлення теми і завдань уроку

### 4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу

#### 1) Виконання вправи 1. Вправа «Мікрофон».

— У царстві української мови живуть підручники. Вони допомагатимуть нам пізнавати мовні таємниці. Ось підручник для 3-го класу. Ознайомимося з ним! (Розглядання підручника.)

- Діти, навіщо нам потрібна мова?
- З чого складається наша мова?
- У якій формі люди спілкуються одне з одним?
- Як ви розумієте назву першого параграфу?
- Чи вміють розмовляти між собою птахи, комахи?

#### 2) Виконання вправи 2 або завдання на картці. Парна робота.

— Діти, ми працюватимемо не тільки з підручниками, але й із картками. І майже всі завдання виконуватимемо на вибір. Пропоную вам підручники і картки.

- Прочитайте текст.
- Про що в ньому йдеться?
- Наведіть приклади слів, подібних до виділених у другому абзаці тексту.

Вам допоможуть малюнки.

#### Картка

##### 1. Прочитайте текст.

Найбільше досягнення людини — це його мова. Люди дали назву кожному предмету, явищу. Через слово люди можуть уявити навіть той предмет, що ніколи не бачили. Зі слів складається мова. У кожного народу є своя мова. Народ живе до тих пір, допоки береже, шанує, користується мовою.

##### 2. Яке висловлювання про мову вас найбільше вразило?

##### 3. Як ви розумієте виділене речення?

#### 3) Виконання вправи 3 або завдання на картці. Парна робота.

- Прочитайте рядки з вірша.
- Спишіть.



- Поміркуйте над прочитаним: як усе те, що нас оточує, допомагає вивчити рідну мову?
- Що цікавого вам доводилося спостерігати в природі?
- Яке слово у вірші допомагає зрозуміти значення слова *дбанок*?
- Де можна з'ясувати значення невідомого слова?

### *Картка*

#### 1. Прочитайте вірш.

Із слова починається людина,  
із мови починається мій рід,  
ласкава, мамина, єдина,  
щебече соловейком на весь світ.

Бентежна, ясна, калинова,  
не випита, не вибрана до дна.  
Моя українська, свята наша мова  
бринить, як бандури струна.

*Ніна Рій*

#### 2. Спишіть.

#### 3. Підкресліть слова, що називають ознаки предмета (*прикметники*).

#### 4. Як ви розумієте слова?

Із слова починається людина,  
із мови починається мій рід.

#### 5. Яке значення має мова для людей?

### *Фізкультхвилинка*

— У царстві мови всі жителі дбають про своє здоров'я. Для цього на уроках виконують фізкультхвилинки. Готові відпочивати?

Сонечко втомилося  
Нам усім світити.  
Нам його швиденько  
Слід розвеселити:  
Немов курочка чубата,  
На одній нозі треба стрибати.  
І, як півник голосистий,  
Треба швидко нам присісти.  
Немов котик, вигнуть спинку,  
Як горобчик, зацвірінкать.  
І, як жабка, пострибати,  
І, як бусол, постояти.  
Дуже гарно, дуже мило,  
Добре всі ми відпочили.

*Діана Безносенко*

#### 4) Виконання завдань на картках.

### *Картка 1*

#### 1. Прочитайте текст.

#### 2. Перекажіть.

Пам'ятаєте казки, коли в однієї дочки з рота сипалися перли та дорогоцінні камені, а в другій — жаби та гадюки? Виявляється, це так український народ називав слова своєї мови! Кожна людина спілкується за допомогою мови. Адже мова є найважливішим засобом спілкування між людьми. Зважаючи на те, які слова вимовляє людина, як вона спілкується з іншими людьми, роблять висновки про людину.

— Спишіть текст.

— Поясніть правопис підкреслених слів.

— Зробіть звуко-буквений аналіз слова, у якому 5 звуків і 4 букви.

### Картка 2

1. Прочитайте текст.
2. Перекажіть.

Найважливішим та найзручнішим засобом спілкування між людьми є мова. Тільки за допомогою мови люди висловлюють свої думки, різні почуття, дізнаються про минуле, мандрують у майбутнє.

У світі налічується понад п'ять тисяч мов.

3. Спишіть текст.
4. Поясніть правопис підкреслених слів.
5. Зробіть звуко-буквений аналіз слова, у якому 5 звуків і 4 букви.

### 5) Робота за картками. Парна диференційована робота.

#### Картка 1

1. Прочитайте.
2. Закресліть зайві слова.

Мова — це слова, письмо, звуки, спілкування, сполучення слів, читання, речення, текст.

(Мова — це слова, звуки, сполучення слів, речення, текст.)

#### Картка 2

1. Прочитайте.
2. Закресліть зайві слова.

Мовлення — це слова, письмо, звуки, спілкування, сполучення слів, читання, речення, текст.

(Мовлення — це письмо, спілкування, читання.)

### 5. Гра «Розшифруй слово». Парна диференційована робота

— У Країні Мови дітки люблять гратися. Ми також щоуроку гратимемося в мовні ігри. Пограємося?

«Броунівський рух»

(На кольорових картках записані диференційовані завдання для самостійної роботи. Учні виконують їх, після чого об'єднуються за кольором і спільно перевіряють правильність виконання.)

#### Картка червоного кольору

##### Картка 1

Прочитайте слова, близькі за значенням до слова *спілкуватися*.  
ватисяспілку, влятирозмо, дуватибесі, рюватиобгово (*спілкуватися, розмовляти, бесідувати, обговорювати*)

#### Картка жовтого кольору

##### Картка 2

1. Прочитайте слова, близькі за значенням до слова *спілкуватися*.  
ватисяспілку, влятирозмо, дуватибесі, рюватиобгово (*спілкуватися, розмовляти, бесідувати, обговорювати*)
2. Чим цікаві слова? (*Це слова, що означають дію (дієслова). Це слова, близькі за значенням.*)
3. Виберіть слово, що найбільше сподобалося.

#### Картка зеленого кольору

##### Картка 3

1. Прочитайте слова, близькі за значенням до слова *спілкуватися*.  
ватисяспілку, влятирозмо, дуватибесі, рюватиобгово (*спілкуватися, розмовляти, бесідувати, обговорювати*)
2. Чим цікаві слова? (*Це слова, що означають дію (дієслова). Це слова, близькі за значенням.*)
3. Виберіть слово, що найбільше сподобалося.
4. Складіть з ним речення.

### III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

#### 1. Рефлексія

— Кожну роботу цінують за результатом. Отже, чого ми досягли?

Діти об'єднуються в групи з назвами «Знаю», «Можу», «Ціную». Кожна група починає свій звіт словами:

- Знаю... (мова — найважливіший засіб спілкування; кожен народ має свою мову...)
- Можу... (спілкуватися українською мовою; розгадувати кросворди; правильно писати...)
- Ціную... (українську мову; думку товаришів...)
  - Які враження від уроку?
  - Виберіть смайлик, що відображає ваш настрій.

#### 2. Домашнє завдання (за вибором учнів)

— Щоб успішно мандрувати Країною Мови, будьте уважними та старанними. Пам'ятайте: щоб все гарно знати, потрібно знання закріплювати.

Для цього слід виконати домашнє завдання.

##### 1) Виконання вправи 9.

- Прочитайте вірш і подумайте, якою є його головна думка.
- Запишіть вірш із пам'яті. Звірте написане з підручником.
- Чи правильно розставили розділові знаки?

##### 2) Виконання завдань на картці.

###### Картка

1. Виразно прочитайте висловлювання письменника про рідну мову.

Мова — втілен..я душі. Чим багатша думка, тим багатша мова. Мова — це всі глибин..і пласти духовн..ого жит..я народу, його історична пам'ять, найцін..іше надбан..я віків.

*Олесь Гончар*

2. Як ви зрозуміли слова письменника?

3. Спишіть висловлювання, вставляючи за потреби пропущені букви.

4. Яке правило вам допомогло виконати завдання?

У ч и т е л ь. Урок я хочу завершити таким віршем.

Дитина доросла стала,  
В життя самостійне вступила,  
Дорогу свою обрала,  
Бо мова обрала їй крила.  
І кожен з вас, діти, зуміє  
Літати по білому світу.  
Хто мову свою леліє,  
Шанує, як матір, діти.  
У ній і спів солов'їний,  
І шелест дібров та поля.  
І місячна стежка до мрії,  
І світла щаслива доля.  
Я щиро вам зичу, діти,  
Любити край свій чудовий.  
Учіться, щоб вміть злетіти  
У царство рідної мови.

*Валентина Романова*

## УРОК 2. ДЕРЖАВНА І РІДНА МОВА

Дата \_\_\_\_\_

Клас \_\_\_\_\_

### Мета:

- **формування предметних компетентностей:** навчити учнів розрізняти поняття «державна» (українська) і «рідна» мова; розширити і поглибити знання про рідну мову; розвивати мовлення; виховувати любов і повагу до української мови;
- **формування ключових компетентностей:**  
уміння вчитися: учити переключатися з одного виду роботи на інший;  
загальнокультурної: учити дотримуватися норм культурної поведінки;  
здоров'язбережувальної: дотримувати норми гігієни читання і письма.

**Тип уроку:** комбінований.

**Основні терміни і поняття:** державна мова, рідна мова.

**Обладнання:** кулька; картки для індивідуальної та парної роботи; слайд із картою етнічного населення України.

### Хід уроку

#### І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

##### 1. Організація класу

Ти ще маленька, дитино. І серце в тебе маленьке.

Але в ньому живе велика любов до рідного краю і до рідної мови, що освітлює тобі дорогу в майбутнє. Бережи її, шануй її. Бо кожна в ній літера — то сторінка твоєї долі.

І нехай вона схожа на вранішнє сонечко, що котиться по небу, як кругленька буква *О*. Або подібна до половинки бублика, яким пригостила тебе бабуся, а ти поділися з братиком або сестричкою, що прижилася у літері *С*.

Усе бережи, як оберігає твій сон маленька свічечка букви *І*. І рости.

А коли виростеш, то передаси цю любов своїм дітям і онукам, а вони передадуть своїм. І знову покотиться від покоління до покоління колесо життя, так схоже на літеру *О*.

*Валентина Кравець*

##### 2. Вправа «Криголам»

— Продовжимо наш урок. Яким ви його уявляєте? Що це?

**У** — успіх, уважність, усмішка

— Без чого ми не зможемо обійтися на уроці?

**Р** — радість, розуміння, рух, робота

— Що він нам несе?

**О** — ознайомлення, океан знань, організованість

— **І** — наші очікування.

**К** — користь

##### 3. Каліграфічна хвилинка

###### 1) Робота над загадкою.

- Рідна мені до болю — дужий я із тобою,  
Батьківська, материнська, мово моя... (українська).

*Валентин Бичко*

###### 2) Письмо з'єднань.

*у уу ууу УУ кр їн*

*і и у уу УЧ У*

*Ук ук кр ра ай їн нс сь ьк ка українська*

3) Придумайте і запишіть речення із будь-яким словом, що ми записали на каліграфічній хвилині.

4) Мовні ігри (за вибором учнів).

а) Гра «Найрозумніший» зі словом *українська*.

б) Складання «асоціативного куща» до слова *українська*.



## II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

### 1. Перевірка домашнього завдання. Завдання на вибір

1) Виконання вправи 9.

— Яка головна думка вірша Ліни Костенко «Усе моє, що зветься Україна»?

2) Робота на картках.

*Картка*

1. Прочитайте.

Втілен..я, глибин..і, духовн..ого, жит..я, найцін..іше, надбан..я.

2. Вставте за потреби потрібні букви.

3. Поясніть свій вибір.

### 2. Актуалізація опорних знань. Проблемне питання

— Що для вас означає мова?

### 3. Мотивація навчальної діяльності

*Слухово-зоровий диктант*

Одним із найбільших скарбів, що успадковує кожний народ від своїх предків, є незаперечно його рідна мова. Мова ця — то дзеркало душі народу. То святиня, з котрою зв'язане не тільки минуле. Мова — то майбутнє народу і його повага в світі.

*За Михайлом Подолинським*

### 4. Повідомлення теми і завдань уроку

Як нема без зірок небозводу,  
Як блакиті без сонця нема,  
Так і мови нема без народу,  
І народу без мови нема.

*В. Забаштанський*

— Як ви розумієте вислів *народу без мови нема*?

Сьогодні на уроці ми, дівчатка та хлопчики, зробимо велике відкриття. Ми дізнаємося, що наша українська мова не тільки рідна, а ще й державна. Ми порівняємо значення сполучень слів «державна мова» та «рідна мова».

### 5. Сприймання та засвоєння нового матеріалу

1) Виконання вправи 4 або завдання на картці. Парна диференційована робота.

— Прочитайте текст.

— На основі прочитаного тексту і раніше засвоєних знань розкажіть, що таке рідна мова.

- Спробуйте пояснити значення слів *споконовічний, предки*.
- Спишіть текст.

#### Картка

1. Прочитайте вислови відомих людей про мову. Як ви їх розумієте?  
Той, хто не знає рідної української мови або цурається її, засуджує її на злиденність душі (*Василь Сухомлинський*). Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе (*Олесь Гончар*).
2. Спишіть.
3. Як ви розумієте вислови відомих людей про значення рідної мови?

#### 2) Висловлювання видатних людей про рідну мову. Виконання завдань на картках.

#### Картка 1

1. Прочитайте вірш.

Солов'їну, барвінкову,  
колосисту — на віки —  
українську рідну мову  
в дар мені дали батьки.

*Володимир Лучук*

2. Якими ознаками наділив автор рідну мову?
3. Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.
4. Доповнення речення трьома словами, що називають ознаки предмета (*прикметниками*) з вірша. Запис у зошити.  
Українська мова — ...

#### Картка 2

1. Прочитайте текст.  
Тільки рідне слово має таємничу здатність тримати життя. Тільки від порога рідної мови ти можеш виходити на широкі шляхи світу. Жива вода рідної мови підніме тебе на ноги, відкриє тобі шляхи в *майбутнє*.

*За Іваном Драчем*

2. Перекажіть.
3. Спишіть текст.
4. Побудуйте звуко-буквену модель виділеного слова.

#### Фізкультхвилинка

#### 3) Виконання вправи 5 або завдання на картці. Парне диференційоване завдання (слайд із картою етнічного населення України).

- Прочитайте текст.
- Перекажіть.
- Спишіть текст.
- Побудуйте звуко-буквену модель слова *нею*.

#### Картка

1. Прочитайте текст.  
Для мене рідною є білоруська мова. Я народилася в сім'ї, де всі розмовляють білоруською мовою. Білоруська мова супроводжує мене все життя. Нею мама співала мені колискові пісні, розповідала казки. Білоруською мовою я думаю, мрію, складаю плани на майбутнє. Але українську мову моя родина сприймає як другу рідну. Ми любимо читати твори українських письменників. Я навчаюся в українській школі. Українська мова — ніжна та мелодійна. Це державна мова *України*. Я люблю і поважаю українську мову.
2. Перекажіть.
3. Спишіть речення, що вам найбільше сподобалося.
4. Побудуйте звуко-буквену модель виділеного слова.

**4) Робота в групах. Завдання за вибором.**

*1-ша група*

1. Складіть діалог на тему «Навіщо потрібна рідна мова».
2. У діалозі за потреби використовуйте слова із довідки.

*Довідка:* мова, правильна вимова, правила, поважати, легко висловлювати свої думки, розуміють, горджусь.

*2-га група*

1. Складіть діалог на тему «Навіщо потрібна державна мова».
2. У діалозі за потреби використовуйте слова із довідки.

*Довідка:* мова, правильна вимова, правила, поважати, легко висловлювати свої думки, розуміють, горджусь.

**6. Ігри від уроку. Завдання за вибором учнів**

**1) Вправа «Кола Ейлера-Вена».**



**2) Гра «З'єднайка». Парна диференційована робота.**

— В Україні живе понад 130 народів. Вони розмовляють 79 мовами. До найпоширеніших мов, за переписом 2001 року, належать 43 мови.

*Картка 1*

*Національність*

білоруси  
поляки  
чехи  
росіяни  
румунни

*Мова*

румунська  
чеська  
білоруська  
польська  
російська

*Картка 2*

*Національність*

словаки  
румунни  
німці  
греки  
іспанці  
болгари

*Мова*

німецька  
румунська  
іспанська  
грецька  
болгарська  
словацька

— Кожний з народів, який проживає на території України, поважає традиції та мову інших народів.

**III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА**

**1. Рефлексія**

*Вправа «Продовж речення»*

- Сьогодні на уроці я дізнався(лася), що мова буває...

- Державна мова України — це...
- Я поважаю державну мову за те, що...
- Моя рідна мова — це...
- Я люблю рідну мову за те, що...

## 2. Саморефлексія

- Сьогодні на уроці я працював(ла)...
- Мені найбільше сподобалося...
- Мені ще потрібно працювати над...

## 3. Підсумки справи «Очікування»

### 4. Домашнє завдання (за вибором учнів)

#### Картка 1

1. Визначте тему висловлювання поета про українську мову.

Хто не любить українську мову, той не любить свою Батьківщину.

Українська мова — це душа народу,  
А український народ без мови не народ.

*В. Сосюра*

2. Як розумієте слова вірша?
3. Напишіть, що для вас означає українська мова.

#### Картка 2

1. Прочитайте текст.

Українське слово! Скільки хмар обступало тебе! Протягом століть *по зернятку* народ витворив і передав у спадок розкішне у своїй красі багатство мови. Ми *повинні* оберігати неповторність нашої мови.

*За Олесем Гончарем*

2. Перекажіть.
3. Спишіть текст. Поясніть зміст кожного речення.
4. Поясніть правопис виділеного слова.
5. Зробіть звуко-буквений аналіз слова, у якому 6 звуків і 5 букв (*своїй*).

## 5. Заключне слово вчителя

— Наш урок я хочу завершити словами українського поета Олесья Лупія.

Українська мова — знає цілий світ, —  
Як трава шовкова, мов калини цвіт.  
Не соромся, доню, нею говорить,  
Від Карпат до Дону мова ця дзвенить.  
Не соромся, сину, мовонька твоя —  
Як під небом синім пісня солов'я.  
Українська мова — то великий дар,  
Мовою твоєю створений «Кобзар».

*Олесь Лупій*



Дата \_\_\_\_\_

Клас \_\_\_\_\_

## УРОК 3. КУЛЬТУРА УСНОГО І ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ. ВИМОВА І НАПИСАННЯ СЛОВА *сантиметр*

### Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширювати знання учнів про культуру усного і писемного мовлення, вимоги до усного та писемного мовлення; формувати вміння відрізнити усне мовлення від писемного за основними ознаками; учити помічати в роботі товариша позитивні сторони та давати поради щодо вдосконалення роботи, орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем; розвивати усне мовлення, навички каліграфічного письма, пам'ять, увагу; виховувати культуру усного та писемного мовлення;
- **формування ключових компетентностей:**  
*соціальної:* формувати здатність продуктивно співпрацювати з учнями у парах;  
*здоров'язбережувальної:* прищеплювати бажання брати активну участь в оздоровчих заходах, що проводяться на уроці.

**Тип уроку:** комбінований.

**Основні терміни і поняття:** культура мовлення.

**Обладнання:** аудіозапис спокійної музики; слайди із зображенням осені; пам'ятка з порадами щодо вдосконалення роботи; зображення дітей, які розмовляють та пишуть; картки для індивідуальної та парної роботи; комп'ютер з доступом до Інтернету.

### Хід уроку

#### I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

##### 1. Організація класу

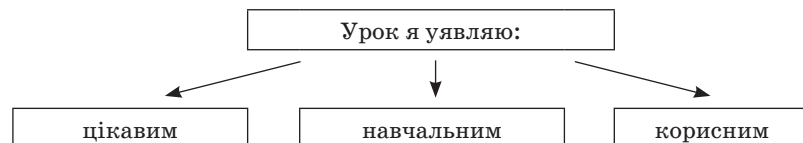
Розпочинаємо урок!  
В знаннях ми виростем на крок.  
А крок веде нас до вершини.  
Пірнуть ми зможемо в глибини  
Мови нашої, як в океан.  
Тому несе він радість нам.

*Світлана Ходій*

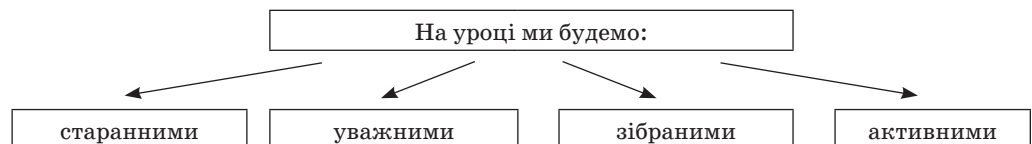
##### 2. Вправа «Очікування»

— Як ви гадаєте, чому урок принесе нам радість? (*Ми зможемо дізнатися багато нового, цікавого.*)

— Яким ви уявляєте наш сьогоднішній урок?



— Якими ви будете на уроці?



#### II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

##### 1. Перевірка домашнього завдання

— Прочитайте, що для вас означає українська мова.

(*Діти на позитиві обговорюють роботи товаришів, орієнтуючись на пам'ятку порад щодо вдосконалення роботи.*)

## 2. Мотивація навчальної діяльності

1) Розгадування ребусів. Завдання за вибором учнів. Парна диференційована робота.

Картка 1



(Мовлення)

Картка 2



(Мовлення)

2) Слово про слово.

Мовлення — це спілкування людей між собою за допомогою мови.

3) Каліграфічна хвилинка.

а) Запис з'єднань.

л Л Лл м мм Мо мо ов вл лен нн ня мовлення

б) Завдання на вибір.

- Скласти звуко-буквену модель слова *мовлення*.
- Скласти речення зі словом *мовлення*.

Гра «Найрозумніший». Змагання у парах

- Скільки букв у слові *мовлення*?
- Скільки звуків у слові *мовлення*?
- Чому букв у слові *мовлення* більше, ніж звуків?
- Що особливого у написанні слова *мовлення*?
- Назвіть букви у слові *мовлення*.
- Скільки приголосних звуків у слові *мовлення*?
- Назвіть приголосні звуки у слові *мовлення*.
- Скільки голосних звуків у слові *мовлення*?
- Скільки складів у слові *мовлення*?
- Назвіть усі можливі випадки переносу в слові *мовлення*.
- Чудово! Ви — справжні знавці української мови!

## 3. Актуалізація опорних знань

1) Вправа «Квест».

Демонстрування зображень дітей, які розмовляють та пишуть.

Завдання за вибором учнів. Парна диференційована робота

### Картка 1

Прочитайте слово, користуючись підказкою.

11	9	6	2		5	7	1	4	2	6	6	12
----	---	---	---	--	---	---	---	---	---	---	---	----

Підказка:

в	е	и	л	м	н	о	п	с	т	у	я
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

(Усне мовлення)

### Картка 2

8	3	9	2	5	6	2		5	7	1	4	2	6	6	12
---	---	---	---	---	---	---	--	---	---	---	---	---	---	---	----

Підказка:

в	е	и	л	м	н	о	п	с	т	у	я
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

(Писемне мовлення)

— Що ви знаєте про мовлення?

#### 2) Вправа «Кластер».

Завдання: складіть «Кластер» до слова *мовлення*.

— Доберіть ключові слова до слова *мовлення*.

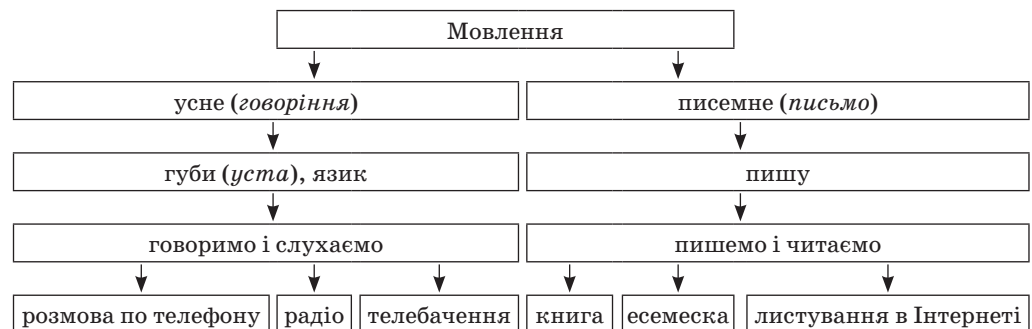
— Зазначте поняття, що глибше розкривають зміст.

Дотримуйте правил!

Не бійтеся записувати все, що спаде на думку, дайте волю уяві та інтуїції.

Продовжуйте роботу доти, доки не закінчиться відведений час або не вичерпаються ідеї.

Уявіть якомога більше зв'язків.



#### 4. Повідомлення теми та завдань уроку

— Сьогодні найуважніші та найстаранніші учні більше дізнаються про культуру усного та писемного мовлення.

— Як ви розумієте вислів *культура мовлення*?

#### 5. Сприймання та засвоєння нового матеріалу

##### 1) Виконання вправи 10. Завдання за вибором учнів.

- Назвати ситуації, коли використовують усне мовлення.
- Назвати ситуації, коли використовують писемне мовлення.

## 2) Складання таблиці.

Мовлення	
Усне (передавання думок в усній формі)	Писемне (усе написано або надруковане)
використовує: міміку і жести, різну силу голосу, питальну або окличну інтонацію; має бути: правильним, точним, зрозумілим	використовує: літери, розділові знаки; має бути: правильним, грамотним, охайним

### 3) Виконання вправи 13.

- Прочитайте текст.
- Який заголовок можна дібрати до нього?

#### Завдання на вибір

- Списати абзац, у якому йдеться про усне мовлення. Пояснити, що таке культура усного мовлення.
- Списати абзац, у якому йдеться про писемне мовлення. Пояснити, що таке культура усного мовлення.

### 4) Завдання за вибором учнів. Виконання вправи 12 або на картці.

- У писемному мовленні використовуються різні умовні знаки. Наприклад, букви — це знаки, що позначають звуки мовлення.
- Які ще умовні знаки відомі вам?

#### Робота в парах

Придумайте свій малюнок-жарт, використовуючи розділові знаки.

#### Картка

Напишіть, яким має бути писемне мовлення.

### 5) Виконання завдань на картках. Парна диференційована робота.

#### Картка 1

1. Прочитайте текст, вставляючи пропущені букви.

Щоб правильно спілкуватися з людьми, замало лише одних знань, а ще потрібно змусити інших слухати себе. Для цього потрібно знати певні секрети, зокрема: щоб на тебе звернули увагу, не варто кричати на все горло і казати: «Слухайте!».

Потрібно лише тихо, але твердо сказати своє слово та зі знан..ям справи гарно почати розповідати про те, що хотів. І говорити намагайся гарною мовою, не збиваючис.., без слів-паразитів, щоб іншим було зрозуміло та цікаво слухати, те, що ти їм повідомляєш.

*За Надією Красоткіною*

2. Перекажіть.
3. Спишіть другий абзац, вставляючи пропущені букви. Поясніть свій вибір.
4. В останньому реченні підкресліть слова, у яких букв більше, ніж звуків.

#### Картка 2

1. Прочитайте текст, вставляючи пропущені букви.
2. Перекажіть.

Одного разу маленького кролика наздогнали мисливці.

Раптом він побачив печеру і вирішив у ній заховатися. *Але поскіл..ки він був дуже ввічливим кроликом, то привітався просто так, нехай навіт.. до печери:* «Доброго дня, шановна печеро! Напевно, у вас ніхто не живе, тож дозвол..те мені заховатися тут від переслідувачів».

На той час у печері сиділа змія. Вона дуже зраділа, почувши кроликів голос і відповіла: «Так, так, заходь, любий кролику!». Але він відразу впізнав голос змії й швиденько відповів: «Дякую, але я вже передумав». І побіг собі далі.

3. Спишіть другий абзац, вставляючи пропущені букви. Поясніть свій вибір.
4. У виділеній частині речення підкресліть слово, у якому букв більше, ніж звуків.
5. Запишіть «чарівні» слова, що вживав кролик.

*Фізкультхвилинка*

Ой, і хто там так втомився,  
 Вліво, вправо нахилився?  
 Треба дружно всім нам встати,  
 Фізкультпаузу почати.  
 Раз, два, три, чотири —  
 Розгулялись в лісі звірі.  
 П'ять, шість, сім —  
 Посміхніться дружно всім!

*Діана Безносенко*

**6) Виконання вправи 17. Робота в парах.**

— Однією з важливих ознак культури усного мовлення є вживання слів із правильним наголосом.

— Перевірте за словником, чи правильно ви наголошуєте слова.

**7) Виконання вправи 18.**

— Слова із вправи 17 розподіліть між групами за абеткою. Позначте наголос.

— Оцініть роботу одне одного. Наскільки каліграфічно, грамотно, охайно виконали ви письмову роботу?

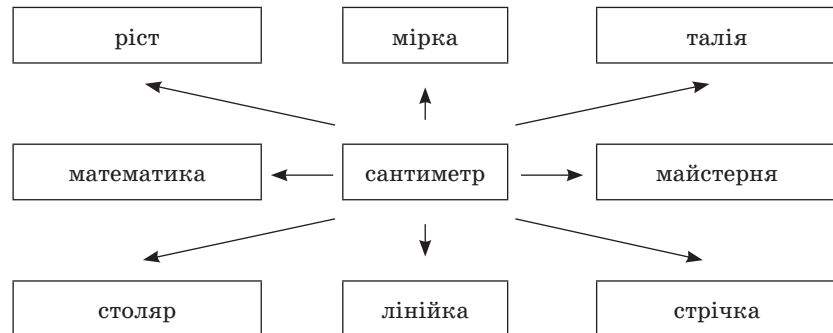
**8) Робота зі словом «сантиметр».**

а) Гра «Знайди слово».

Ли1топад, озн2ка, чи8ан3я, кілобе4р, од5надцять, пос7редині, п9едмет.  
 (Сантиметр)

— Що таке сантиметр?

б) Складання «асоціативного куща» до слова *сантиметр*.



в) Гра «Яке слово заховалося?».

Сантиметр — а, ти, сам, син, сир, метр, нас, цим, рис, мир, три, тир, мати, мета, метр...

**6. Ігри. Завдання за вибором учнів**

**1) «Виправ помилки».**

*Картка 1*

1. Прочитайте текст.

Не потрібно старанно писати. Пиши нерозбірливо, неохайно, з помилками. Ти написав, а кому потрібно, нехай спробує прочитати.

2. Виправте помилки.

3. Поясніть свою думку.

## Картка 2

1. Прочитайте.
2. Закресліть зайві сполучення слів.

Під час розмови:

послідовно викладай думки

пропускай слова

викрикуй

вдумливо добирай слова

розмахуй руками

вживай зайві та грубі слова

неуважно слухай співрозмовника

перебивай співрозмовника

чітко, виразно вимовляй кожне слово

залишай розповідь незакінченою

передавай голосом запитання, здивування, різні почуття

доводь свою думку до кінця

### 2) Робота за комп'ютером.

За посиланням: <https://learning-ukr-mova75.jimdo.com/мова-i-мовлення>

## III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

### 1. Рефлексія

Гра «Так чи ні?»

- Усне та писемне мовлення потрібне для спілкування людей.
- Той, хто вміє говорити, хто знає мову, володіє писемним мовленням.
- Пізнати далеке минуле, зберегти і передати свої знання допомагає писемне мовлення.
- Писемне мовлення має бути правильним, точним, зрозумілим.
- Писемне має бути правильним, грамотним, охайним.

### 2. Саморефлексія

— Якими є підсумки вправи «Очікування»?

### 3. Домашнє завдання

Складіть і запишіть 3 речення з будь-якими сполученнями слів із вправи 17.